

Відгук

офіційного опонента

докторки педагогічних наук, професорки, завідувачки кафедри економічної та гуманітарної підготовки фахівців залізничного транспорту Львівського інституту Українського державного університету науки і технологій Шаргун Тетяни Олексіївни на дисертаційне дослідження Коваленка Олександра Миколайовича «Підготовка майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України другої половини ХХ – початку ХХІ століття», представлене на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки. Тема виконаної роботи є актуальною в умовах інноваційних змін, що відбуваються у структурі управління залізничним транспортом, логістиці, технічному устаткуванні, розвитку швидкісного руху, технологій організації вантажних та пасажирських перевезень, коли відповідно зростають і вимоги до якості підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту. Задля ефективного функціонування української залізниці, зокрема з метою поліпшення внутрішніх та міжнародних перевезень, необхідно внести істотні зміни до підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації відповідних кадрів. За таких умов ретельне вивчення історико-педагогічного досвіду у цій царині та відродження позитивних ідей минулого є нагальною проблемою сьогодення.

Актуальність дослідження підсилюється виявленою автором роботи низкою суперечностей, зокрема між: зростаючим попитом суспільства на конкурентоспроможного фахівця-залізничника та недосконалістю чинних освітніх програм; необхідністю оновлення компонентів професійної освіти та відсутністю комплексного історико-педагогічного дослідження продуктивних ідей минулого; потребою підвищення попиту на професійну освіту та недостатньою увагою до врахування організаційно-педагогічних засад підготовки майбутніх залізничників у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття.

Дослідження виконане згідно плану науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова Херсонського державного університету з теми «Історико-педагогічні основи розвитку освіти в Україні та зарубіжжі» (номер державної реєстрації 0119U101069).

Тому дисертація О. М. Коваленка, де актуалізується ретроспективний досвід підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в сучасних умовах, є своєчасною та актуальною.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. Дисертантом за допомогою вдало дібраних методів дослідження проаналізовано та структуровано джерельну базу досліджуваної проблеми, визначено позитивні та негативні тенденції кожного з виділених етапів розвитку підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України досліджуваної доби, у межах цих етапів схарактеризовано зміст, форми, методи та засоби навчання майбутніх фахівців-залізничників, а також виокремлено перспективи творчого використання ретроспективного досвіду в процесі реформування сучасної професійної підготовки фахівців залізничного транспорту.

Нові факти, що одержані здобувачем. Шляхи досягнення поставленої в дисертації мети конкретизовані автором у низці завдань, обґрунтоване і системне вирішення яких знаходимо у тексті роботи.

Дисертаційна робота О. М. Коваленка є комплексним історико-педагогічним дослідженням, в якому систематизовано джерельну базу дослідження та здійснено дефінітивний аналіз підготовки майбутніх залізничників; обґрунтовано етапи розвитку підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття; схарактеризовано зміст та організацію навчання майбутніх фахівців залізничного транспорту в досліджувану добу; виокремлено ретроспективний досвід підготовки майбутніх залізничників для подальшої імплементації в сучасній освітній

процес. У науковий обіг введено невідомі та маловідомі історичні й історико-педагогічні матеріали, які містяться в архівах України (108 справ).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, що сформульовані у дисертації. Високий ступінь обґрунтованості й достовірності результатів дослідження О. М. Коваленка підтверджується методологічною й теоретичною обґрунтованістю вихідних позицій дослідження, системним аналізом теоретичного матеріалу, виявленням причинно-наслідкових зв'язків між елементами досліджуваної проблеми, широтою й різноманітністю джерельної бази.

Високий ступінь обґрунтованості результатів виконаного дослідження зумовлений також використанням адекватного набору методів наукового пошуку: загальнонаукові теоретичні методи, методи історико-педагогічного дослідження (системно-історичний, історико-генетичний, історико-порівняльний, хронологічний), методи класифікації та періодизації, методи абстрагування та конкретизації, прогностичний метод.

Грунтовний аналіз джерельної бази (377 найменувань) уможливили комплексний аналіз розвитку підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття та виділення в цьому процесі чотирьох етапів. Запропонована періодизація допомогла виокремити позитивні та негативні тенденції кожного етапу: політехнізація навчально-виховного процесу; збільшення асигнувань на освіту (етап політехнізації); безпосередній зв'язок навчання з життям; здобуття молоддю робочих професій (етап інтенсифікації); поява нових спеціальностей унаслідок автоматизації залізниці; запровадження нових технічних засобів навчання (етап трансформації); використання інноваційних методів навчання та інформаційно-комунікаційних технологій; запровадження дуальної освіти для підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту (етап модернізації).

Систематизованість і обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечується також належною апробацією результатів дослідження.

Отже, можна стверджувати, що поставлена мета дослідження досягнута, а представлена дисертація О. М. Коваленка є завершеною науковою працею, виконаною з дотриманням вимог академічної доброчесності.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів. Результати дисертаційної роботи мають вагомим значення для науки і практики, оскільки комплексно й системно досліджено підготовку майбутніх залізничників у закладах освіти Півдня України у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття (принципи, тенденції; трансформація змісту, форм, методів та засобів навчання).

Результати дослідження впроваджено в освітній процес кількох закладів вищої освіти України (Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Дрогобицький педагогічний університет імені Івана Франка, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика, Херсонський державний університет).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Матеріали дисертації та опубліковані праці можуть використовуватися для вдосконалення й розробки навчальних планів і програм, підручників, посібників, методичних рекомендацій. Результати дослідження можуть увійти до змісту посібників і підручників для підготовки фахівців залізничного транспорту, транспортних технологій, педагогіки; науково-теоретичні узагальнення можуть бути використані при написанні наукових і науково-методичних праць з історії педагогіки та методики викладання, а також можуть бути враховані при розробці змісту посібників і підручників для підготовки фахівців з педагогіки, майстрів виробничого навчання.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Детальне ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи О. М. Коваленка дає підстави стверджувати, що підхід здобувача до наукової роботи вирізняється фундаментальністю та ґрунтовністю. Дисертація є завершеним, самостійним дослідженням, яке

складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Схвалення заслуговують 7 додатків до дисертації, де, зокрема, представлені титульні аркуші та зміст підручників, які використовувалися для підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в закладах освіти Півдня України другої половини ХХ – початку ХХІ століття, а також архівні документи щодо роботи циклових комісій та нормативні документи залізниці, які відображають підготовку майбутніх фахівців залізничного транспорту.

Дисертант здійснив глибокий аналіз історико-педагогічних, архівних, статистичних джерел, наукових публікацій, дисертацій, монографій тощо. Джерельну базу дослідження становлять також документи офіційного характеру (розпорядження, постанови, законодавчі акти Міністерства освіти та Міністерства шляхів сполучення); архівні документи і матеріали, що містяться у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (ф. 1, 2, Р-924, 4609, 4924), Державному архіві Миколаївської області (ф. Р-2796, Р-2140), Архіві виробничого підрозділу «Херсонська дирекція залізничних перевезень» регіональної філії «Одеська залізниця» АТ «Укрзалізниця» (ф. 21, 962), Архіві управління освіти Херсонської міської ради (ф. 115, 119); публікації періодичного педагогічного друку досліджуваного періоду («Середня спеціальна освіта», «Професійно-технічна освіта», «Радянська освіта», «Бюлетень вищої та середньої спеціальної освіти» тощо); фонди бібліотек та цифрових архівів.

Влучно схарактеризовано кожен із виділених етапів розвитку підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України досліджуваного періоду. Перший етап (етап політехнізації) (1951–1958 рр.) став визначною точкою для формування засад підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України. Зміст підготовки майбутніх залізничників в училищі й технікумах охоплював загальноосвітні, загальнотехнічні, спеціальні та технічні дисципліни. Етап інтенсифікації (1959–1969 рр.)

характеризується значними змінами та посиленням підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України. Зміст підготовки майбутніх залізничників в училищі й технікумах охоплював дисципліни професійно-технологічного циклу, загальноосвітньо-політехнічного циклу, циклу фізичного та естетичного виховання. Етап трансформації (1970–1991 рр.) характеризується зміною змісту, форм, методів та засобів навчання майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України. Зміст підготовки майбутніх залізничників в училищі й технікумах охоплював дисципліни професійно-технологічного циклу, загальноосвітнього та загальнотехнічного циклу, циклу військово-спортивної підготовки, гуманітарного циклу, циклу суспільних наук, циклу виробничого навчання. Етап модернізації (1992–2017 рр.) характеризується оновленням змісту, форм, методів та засобів навчання майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України. Зміст підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в училищі й технікумах охоплював дисципліни загального циклу, професійного циклу, практичного циклу підготовки.

Важливим результатом аналітичної роботи О. М. Коваленка є те, що за результатами вивчення історико-педагогічного досвіду підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту, а також навчально-методичного забезпечення в закладах освіти Півдня України другої половини ХХ – початку ХХІ століття виокремлено ретроспективний досвід підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту для подальшої імплементації у сучасний освітній процес (створення системи безперервного профільного навчання майбутніх залізничників; залучення роботодавців до освітнього процесу; широке запровадження дуальної системи залізничної освіти; гуманізація підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту).

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Вагомість і значущість виконаної дисертантом роботи та вірогідність одержаних

результатів безперечні, але вважаємо за потрібне висловити деякі зауваження та побажання:

1. Верхня межа дослідження (2017 р.), на нашу думку, вимагає більш детального обґрунтування, оскільки в роботі аналізуються документи, датовані пізнішими термінами. Наприклад, на стор. 161: «В 2018 році Галузевою радою розроблено нові професійні стандарти таких професій, як: «Машиніст електровоза» та «Стюард»», «Для підвищення якості підготовки фахівців залізничного транспорту в 2018 році укладено Меморандум про співробітництво між МОН України та АТ «Українська залізниця»».

2. Результати дослідження впроваджено в освітній процес кількох закладів вищої освіти України, але, враховуючи тему дослідження та його фахову спрямованість, необхідно було охопити саме залізничні коледжі, училища та заклади вищої освіти України.

3. Не простежується роль залізниць у навчальному процесі підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту, адже до 2012 року, як зауважує сам автор на стор. 169, заклади освіти залізничного профілю були відомчими та підпорядковувалися Міністерству інфраструктури України.

4. У підрозділі 2.4 «Модернізація організаційно-педагогічних основ підготовки майбутніх залізничників (1992–2017 рр.)» про дуальну освіту тільки згадується на стор. 145 та у висновках підрозділу, хоча ця проблема висвітлюється далі у підрозділі 2.5 «Перспективи творчого використання ретроспективного досвіду в процесі реформування сучасної професійної підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту» (стор. 171–175). Таким чином, логічно було б це питання перенести у підрозділ 2.4, де йдеться про оновлення форм і методів навчання на етапі модернізації освіти, а у підрозділі 2.5 вже показати значення дуальної освіти у використанні ретроспективного досвіду.

5. З таблиці 2.11 «Проект навчального плану для підготовки фахівців залізничного транспорту з використанням системи дуальної освіти», яку було

складено автором (стор. 174), не зрозуміло про підготовку фахівців якого рівня йдеться.

Однак зазначені недоліки не впливають суттєво на наукову й практичну цінність дисертації, а висловлені побажання мають рекомендаційний характер.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Результати дослідження пройшли належну апробацію – вони обговорювалися і отримали позитивну оцінку на численних міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та опубліковані у 20 публікаціях (зокрема: 5 статей у наукових фахових вітчизняних виданнях, 3 – у закордонних наукових періодичних виданнях).

Висновок. Дисертаційна робота «Підготовка майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України другої половини ХХ – початку ХХІ століття» підготовлена на належному науково-методологічному рівні. За змістом, висновками, одержаними результатами відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (пункти 10, 11 і 12), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року за № 167, а її автор – Коваленко Олександр Миколайович заслуговує присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка.

Офіційний опонент:

докторка педагогічних наук, професорка,
завідувачка кафедри економічної та
гуманітарної підготовки фахівців
залізничного транспорту Львівського інституту
Українського державного університету
науки і технологій

